

سوال

اشتباهاتی که برخی حجاج در طواف وداع مرتکب می‌شوند چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

شیخ محمد ابن عثیمین - رحمه الله - می‌گوید: در صحیحین از ابن عباس - رضی الله عنه - روایت شده که گفت: به مردم دستور داده شد که آخرین عهدشان نزد کعبه باشد، جز آنکه [در این مورد] بر زنی که در عادت ماهیانه است تخفیف داده شد به روایت بخاری (۱۷۵۵) و مسلم (۱۳۲۸).

بنابراین واجب آن است که طواف آخرین عملی باشد که انسان در حج انجام می‌دهد.

مردم در مورد طواف وداع چند اشتباه مرتکب می‌شوند:

اول:

برخی از مردم طواف را به عنوان آخرین کار خود قرار نمی‌دهند؛ بلکه مثلا شخص وارد مکه شده و طواف وداع را انجام می‌دهد و هنوز رمی جمراتش باقی مانده، سپس به منی می‌رود و رمی جمرات را انجام می‌دهد و سپس به سرزمین خود می‌رود، حال آنکه این اشتباه است و این طواف وداع صحیح نیست، زیرا آخرین کار نزد کعبه طواف نبوده بلکه رمی جمرات بوده.

دوم:

برخی طواف وداع را انجام می‌دهند و سپس در مکه باقی می‌مانند که این باعث الغای طواف می‌شود و باید هنگام سفر [بازگشت به خانه] به جایش دوباره طواف را انجام دهد. بله، اگر انسان پس از طواف وداع مدت کمی را برای خرید چیزی که نیاز دارد یا بستن بارش یا مانند آن در مکه بماند این اشکالی ندارد.

سوم:

بعضی از مردم وقتی طواف وداع را انجام می‌دهند و قصد خروج از مسجدالحرام دارند به حالت عقب‌گرد از مسجد بیرون می‌آیند و به گمان خود از پشت کردن به کعبه خودداری می‌کنند که این بدعت است و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - و هیچ یک از صحابه چنین نکرده‌اند حال آنکه پیامبر - صلی الله علیه وسلم - بیش از ما به بزرگداشت الله متعال و خانه‌اش اهتمام داشت و اگر چنین کاری بزرگداشت الله و بیت الله بود حتماً ایشان - صلی الله علیه وسلم - چنین می‌کردند. در این صورت سنت این است که هرگاه انسان طواف وداع را انجام داد همانطور به حالت عادی از مسجد خارج شود ولو آنکه پشتش به کعبه باشد.

چهارم:

برخی از مردم وقتی طواف وداع را انجام دادند و در هنگام خروج به در مسجدالحرام رسیدند رو به کعبه کرده‌گو آنکه در حال وداع با کعبه هستند و دعا می‌کنند و سلام می‌گویند یا کارهایی مانند این. این نیز از جمله بدعت‌ها است. زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - چنین نکرده‌اند و اگر خیری در آن بود ایشان - صلی الله علیه وسلم - چنین کاری می‌کردند.